

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6

Лекція

з навчальної дисципліни

«Поліцейська деонтологія»

**обов'язкова компонента освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

за темою – Юридична практична діяльність

262 Правоохоронна діяльність (правоохоронна діяльність)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023, №8

СХВАЛЕНО

Вченою радою
факультету № 6
Протокол від
25.08.2023, №5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023, №8

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін
дисциплін факультету № 6 ХНУВС, (протокол від 18.08.2023 №8)

Розробники:

1. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6
ХНУВС, доктор філософії за спеціальністю 081-Право, доцент Певко С. Г..

Рецензенти:

Зубенко Г.В. доцент кафедри конституційного, муніципального і міжнародного
права юридичного факультету Харківського національного університету ім.
В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент;

Марчук М.І. завідувач кафедри конституційного і міжнародного права
факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ,
д.ю.н., доцент

План лекції

1. Поняття та ознаки юридичної практики.
2. Види юридичної практики.
3. Зміст і структура юридичної практики.
4. Функції юридичної практики.
5. Процесуальна форма як внутрішня організація юридичної практики та її структура.

Рекомендована література:

Основна

1. Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підручник. Х., 2015. 212с.
2. Управління органами Національної поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.
3. Юридична деонтологія. Від навчання до практики: навч. посіб. / [Л. В. Радовецька, С. П. Лясковська, О. О. Тихомиров та ін.]. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 296 с.
4. Юридична психологія: підручник / за заг. редакцією О.М. Бандурки; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

Додаткова література:

1. Гавриленко О.А., Тетерич О.М. Моральні засади професії юриста // Вісник Університету внутрішніх справ. Вип. № 3-4. 2016. 109с.
2. Грищенко Н. В. Деонтологічна складова професійної підготовки працівника поліції //Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: зб. наук. праць. Х.: ХНУВС. 2020. С.22-24.
3. Етикет і професійна етика поліцейського / В. М. Бесчастний, Т. В. Кононенко, Т. М. Сабельникова ; М-во внутр. справ України, Донец. юрид. ін-т. Київ : ВД Дакор, 2019. 216 с.
4. Пендюра М. М. Про деякі актуальні аспекти запровадження у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання навчальної дисципліни поліцейська деонтологія// Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали круглого столу. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. С. 64 – 66.

Текст лекції

1. Поняття та ознаки юридичної практики

Юридична практика - (від грец. praktiros — діяльна, діловий, дія, досвід) — нормативно закріплена система діяльностей юристів по прийняттю (зміні), тлумаченню (конкретизації), використанню і застосуванню правових приписів, що сполучає накопичений і накопичуваний соціально-правовий досвід у сферах практичного вирішення юридичних справ, а також досвід здійснення правових досліджень та правового навчання. Юридична практика залежно від сфер здійснення поділяється на прикладну (суто практичну), наукову, освітню.

Ознаки юридичної практики (в основі якої лежить юридична практична діяльність):

1) вид соціальної практики, що входить у її структуру разом з іншими видами практики (економічною, політичною, організаційно-управлінською, духовно-культурною) і характеризується відносною самостійністю в силу утягнутості в правову систему суспільства як її складової частини;

2) здійснюється через практичну діяльність у сфері права, що дає можливість виявляти закономірні взаємозв'язки всіх елементів правової системи, їхню функціональну взаємодію. Складаючись із правотворчої, правореалізаційної, правоохоронної, судової й інших правових форм, така діяльність відіграє інтегруючу роль у правовій системі, пов'язуючи воєдино норми права й індивідуально-правові приписи, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, акти тлумачення і прийняті рішення;

3) спрямована на досягнення відповідності суспільних відносин вимогам права, на забезпечення реалізації, охорони і захисту прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права — фізичних і юридичних осіб, суспільства і держави, установлення законності і правопорядку;

4) здійснюється юристами-практиками на професійній основі за допомогою правових та інших (організаційних, виховних, технічних, інформаційних) засобів;

5) відбувається в межах визначеної в нормативно-правових актах компетенції – задач, функцій, повноважень суб'єктів юридичної практичної діяльності, правових статусів учасників юридичного процесу та ін., а також етичних (деонтологічних) кодексів різноманітних об'єднань юристів (суддів, адвокатів, нотаріусів й ін.);

6) спричиняє юридичні наслідки (рішення конфліктів між учасниками правовідносин, залучення винних до юридичної відповідальності, стягнення аліментів, призначення пенсії, реєстрація шлюбу й ін.) або забезпечує їх настання за допомогою інших дій (роз'яснення клієнту про особливості його позиції в судовому засіданні; надання дозволу на участь адвоката у справі);

7) є конкретно-історичною – визначається соціально-економічним і духовно-культурним станом суспільства в кожний історичний період його розвитку, обумовлена рівнем правосвідомості громадян і правовим мисленням

юриста-практика, залежить від змін, що відбуваються в правовій системі суспільства на кожному «витку» історії, і одночасно впливає на процеси, що відбуваються в ній;

8) характеризується наступністю, збереженням і використанням накопиченого попереднього соціально-правового досвіду не одного покоління юристів і тому є стабільною, типовою (модельною) для більшості працівників визначеної галузі юридичної праці, відображає закономірності у їх практичній діяльності. Ефективність наступності може забезпечуватися лише за умови, якщо в основі взаємин юристів-професіоналів (усіх ланок і рівнів) лежать не формальні, а справді творчі, зацікавлені, вільні від суб'єктивізму стиль, форми і методи, засновані на гнучкій тактиці, суть якої складає турбота про людину.

Юридична практика неможлива без юридичної практичної діяльності. Вона містить у собі всі сфери діяльності юристів як професійних знавців права. Однак на відміну від юридичної діяльності, здійснюваної в обумовлено-конкретний час, юридична практика має більш широкий зміст: основними елементами її структури є минула, чинна і прогнозована юридична практична діяльність.

У правовій державі (побудовання якої можливе при наявності сформованого громадянського суспільства) ефективна юридична практика є особливою цінністю. Вона затверджує законність і стабільний правопорядок.

Юридична практика сприяє розвитку прогресивних процесів, що відбуваються в суспільстві, якщо вона професійна, тобто якщо приймаються якісні закони (законодавча практика), якщо закони роз'яснюються відповідно до волі законодавця (інтерпретаційна практика), якщо закони вчасно і правильно перетворюються в життя суспільства (правозастосовча, правоохоронна, судова, слідча і т.п. практика). Отже, невід'ємною властивістю юридичної практики є професіоналізм працівників усіх сфер юридичної діяльності.

2. Види юридичної практики.

Види юридичної практики за правовими формами діяльності держави: правотворча (прийняття законів та підзаконних актів); інтерпретаційна (тлумачення законів); правозастосовча (своєчасне і правильне втілення законів у життя суспільства); правоохоронна (забезпечення охорони прав і свобод особи); захисна (забезпечення захисту прав і свобод особи); контрольно-наглядова (здійснення контролю і нагляду за дотриманням прав і свобод особи); установча (проведення надійної кадрово-забезпечувальної політики).

Види юридичної практики за спеціалізацією юридичної роботи (або за суб'єктами здійснення): судова, слідча, прокурорська, оперативно-розшукова, адвокатська, нотаріальна, юридичної служби, органів дізнання, органів реєстрації (запису) актів громадянського стану, державної виконавчої служби, державної кримінально-виправної служби тощо.

Види юридичної практики за галузевою спрямованістю: у галузі конституційного права і процесу (працівники центральних органів влади – комісій Верховної Ради України, Конституційного Суду України і ін.); у галузі кримінального права і процесу (працівники прокуратури, слідства, адвокатури

та ін.); у галузі адміністративного права і процесу (судді адміністративних судів України, Державної судової адміністрації, Вищої Ради юстиції, певною мірою працівники міліції і частково юридичних відділів державних адміністрацій та юридичних служб органів місцевого самоврядування); у галузі цивільного права (судді судових колегій у цивільних справах, господарських судів, адвокати в адвокатських конторах, бюро, які спеціалізуються на цивільних справах) і т.п.

3. Зміст і структура юридичної практики.

Зміст юридичної практики – юридична практична діяльність і соціально-правовий досвід.

Структура юридичної практики – сукупність необхідних елементів, що знаходяться у взаємозв'язку для збереження цілісності практики і виконання її соціального призначення.

Представимо узагальнено структуру юридичної практики на схемі:

Суб'єкти й учасники - (суб'єкти: органи й установи юридичної спрямованості, їхні службові і посадові особи; учасники: особи, що залучаються до здійснення тієї чи іншої сторони юридичної практики)

Об'єкти :

- 1) події і дії, що мають юридичне значення;
- 2) правові відносини, що виникають у сфері функціонування державних інститутів;
- 3) правові відносини, що виникають між державними органами, фізичними і юридичними особами

Юридична практична діяльність:

- 1) погоджені цілі різних видів і рівнів (перетворення, закріплення, охорона, відновлення відносин), задачі і функції;
- 2) юридичні дії – зовні виражені соціально-перетворюючі акти суб'єктів, що тягнуть за собою певні юридичні наслідки (проведення слідчих дій слідчими);
- 3) юридичні операції – комплекс юридичних дій, об'єднаних єдиною метою і спрямованих на рішення окремого завдання в рамках юридичного процесу (огляд місця події, що складається з декількох послідовних різних правових дій)

Внутрішня форма діяльності (процесуальні провадження, стадії, режими).

Зовнішня форма діяльності (акти-документи, акти-дії).

Засоби – конкретний шлях досягнення мети при використанні засобів і наявності конкретних умов і передумов (загальносоціальні, юридичні, технічні).

Методи – сукупність способів, прийомів і принципів, за допомогою яких досягається мета (результат).

Результати – підсумок юридичних дій, досягнення (повне, часткове) поставлених цілей.

Соціально-правовий досвід - формується в процесі добору доцільного в юридичних діях і операціях, відображає сукупний підсумок усієї практичної

діяльності (чи окремі моменти), а також включає досвід здійснення правових досліджень (їх узагальнених результатів) та правового навчання.

Звернемо увагу на деякі особливості зазначених елементів.

Суб'єкти юридичної практики (органи й установи юридичної спрямованості) мають компетенцію, установлену нормативними актами, – предмет ведення, повноваження, задачі і функції; їхні посадові особи несуть юридичну відповідальність. Створення і діяльність органів і установ юридичної спрямованості регламентується нормами Конституції, законодавчих і підзаконних актів. Відповідальна роль серед підзаконних актів належить статутам. Учасники юридичної практики – особи, що своїми діями забезпечують ту чи іншу сторону її здійснення (свідок, потерпілий, спеціаліст, підозрюваний, патологоанатом, учасник експерименту, посередник у вирішенні конфліктної ситуації, працівник інформаційного центру та ін.).

Об'єкти юридичної практики різноманітні, тому що люди вступають у них для задоволення різних потреб і інтересів (права, обов'язки, законні інтереси суб'єктів права; юридичні документи й ін.). Об'єктами юридичної практики можуть бути: матеріальні і нематеріальні блага; предмети реальності, процеси і стани природного середовища; суспільні відносини; дії або бездіяльності людей; інші предмети і явища, що включені в конкретний юридичний процес і спрямовані на задоволення суспільних, групових і особистих інтересів.

Результат юридичної практики – підведення підсумків юридичних дій і операцій, з'ясування ступеня їхньої відповідності поставленим цілям (відхилення від цілей, досягнення нових цілей у результаті юридичної діяльності і т.п.). Найбільш оптимальним результатом юридичної практики є виконання поставлених цілей.

Соціально-правовий досвід – сукупний результат минулої, чинної і прогнозованої юридичної практичної діяльності (практичного вирішення юридичних справ), а також досвід здійснення правових досліджень та правового навчання, аналітично осмислений у їх єдності і взаємодії та узятий на озброєння юристами-практиками. Він може бути негативним, і позитивним. Знання негативних фактів попередньої практичної діяльності служить застереженням проти їхніх повторень. Особливу цінність для правового регулювання суспільних відносин і подальшого поліпшення юридичної практики має позитивний досвід.

4. Функції юридичної практики

Функції юридичної практики – основні напрямки її впливу на соціальну реальність, через які виражається її правове призначення.

Функції юридичної практики можна розділити на дві групи:

Загально-соціальні - відображають вплив юридичної практики на економічні, політичні, культурні й інші суспільні відносини (економічна, політична, соціальна, духовно-культурна, виховна й ін.).

Спеціально-соціальні (юридичні) - відображають специфіку правового впливу конкретного виду юридичної практики на суспільні відносини

(регістраційно-засвідчувальна, правореалізаційна, правоохоронна, правозахисна, штрафна, правоконкретизуюча, правороз'яснювальна, правопрогностична та ін.).

Розглянемо докладніше юридичні функції. Відразу ж відзначимо, що для кожного виду юридичної практики характерні «свої» функції, що наповнюються конкретним змістом юридичної спеціалізації. В узагальненому виді юридичні функції виглядають таким чином:

регістраційно-засвідчувальна – офіційне закріплення конкретних суспільних відносин, ситуацій, реєстрація документів і посвідчення їхньої вірогідності, посвідчення договорів і угод, фіксування фактів юридичного значення й ін.;

правореалізаційна – здійснення позитивного впливу на створення гарантій для реалізації прав, обов'язків, заборон, установлених правовими нормами;

правоохоронна – забезпечення системи заходів для профілактики порушень прав, свобод, законних інтересів індивідуальних і колективних суб'єктів права, по недопущенню протиправних дій (їх превенція);

правозахисна – забезпечення системи заходів для відновлення порушеного правового статусу, залученню правопорушників до юридичної відповідальності, встановлення заходів судового захисту й ін.;

штрафна – забезпечення системи заходів примусового впливу, пов'язаних з позбавленнями матеріального, організаційного й особистого характеру;

правоконкретизуюча – конкретизація і деталізація чинної конкретної норми на основі узагальненої індивідуально-правової діяльності;

правороз'яснювальна – роз'яснення змісту правових норм, інших юридичних актів-документів, умов придбання ними дієвості в часі, просторі і за колом осіб і ін.;

правопрогностична – прогнозування тенденцій подальшого розвитку правової системи, шляхів зростання ролі права; розробка рекомендацій з якісного удосконалення юридичної практики, взаємовпливу юридичної практики і правової системи і т.п.

6. Процесуальна форма як внутрішня організація юридичної практики та її структура.

Форма юридичної практики має дві сторони: зовнішню і внутрішню. Внутрішньою є процесуальна форма, а зовнішньою – правові акти-документи (нормативні і процесуальні) як способи існування і зовнішнього вираження змісту юридичної практики.

Процесуальна форма — урегульовані системою правових приписів умови і послідовність провадження окремих процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень, узяті в сукупності.

Кожен юридичний процес має свою процесуальну форму. Вона являє собою не тільки визначений законом порядок діяльності, але і реалізацію цього порядку в конкретній діяльності. Дотримання процесуальної форми органом дізнання, слідчим, судом є проявом їх високої професійно-правової культури.

Процесуальна форма як внутрішня організація юридичної практики – це: процесуальний режим (система юридичних гарантій); процесуальні провадження (комплекс взаємообумовлених і взаємозалежних процесуальних дій);

процесуальні стадії (система взаємозалежних частин процесу, що складаються з ряду юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи). Для того щоб ефективно діяла вся система юридичної практики, необхідно, насамперед, забезпечити її внутрішню організацію.

В Україні процесуальна форма визначається кодексами — кримінально-процесуальним, цивільно-процесуальним, про адміністративні правопорушення, господарським, а також регламентами Верховної Ради, Конституційного Суду й іншими нормативно-правовими актами. Відповідним законодавством чітко названі учасники процесу, розподілені функції між ними, зазначені способи виконання цих функцій. Так, кримінально-процесуальним кодексом передбачене коло суб'єктів, уповноважених проводити дізнання, попереднє слідство по кримінальних справах, здійснювати нагляд за слідством і правосуддям, підтримувати державне обвинувачення, виконувати вироки і рішення судів. Установлено чіткий порядок, послідовність прийняття й оформлення тих чи інших рішень по справах, уся процесуальна форма діяльності по розслідуванню правопорушень у цілому і розгляду справ у судах: порушення справи; попереднє розслідування; підготовка і призначення судового засідання; судовий розгляд і винесення рішення (вироку); перегляд рішення суду, що не вступило в законну силу; виконання рішення (вироку); у виняткових випадках — перегляд судових рішень, що вступили в законну силу. Процесуальна форма перебуває в нерозривному зв'язку зі змістом. Юридичний процес і процесуальна форма не можуть існувати одне від одного. Недотримання процесуальної форми є підставою для скасування раніше прийнятого рішення або неприйняття, повернення або залишення документа (позовної заяви, скарги, конституційного звертання, подання і т.п.) без розгляду.

Правова процесуальна форма визначається конституційним і спеціальним законодавством і виключає відступ від неї, щоб забезпечити безсторонній, законний і обґрунтований розгляд справи. Процесуальним законом спеціально вирішується питання про склад учасників, послідовності, підставах у межах їхніх дій на кожній стадії.